

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2020 жылғы 1 қыркүйек https://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-kazakstan-halkyna-zholdauy-2020-zhylgy-1-kyrkuiek
2. Қазақстан Республикасы Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің сайты <http://anticorruption.gov.kz/rus/>
3. "Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік басқару жүйесін жаңғырту тұжырымдамасы туралы" Қазақстан Республикасының Президенті Жарлығының жобасы туралы <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1100000612>
4. Электронное правительство РК – 11 лет во благо населения <https://www.nitec.kz/story/elektronnoe-pravitelstvo-rk--11-let-vo-bлаго-naseleniya#:~:text=%D0%A0%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%2011%20%D0%BB%D0%B5%D1%82%20%D0%BD%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D0%B4%2C%2012,%D0%BA%D0%BE%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%8B%D0%B5%20%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%89%D0%B0%D1%8E%D1%82%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81%D1%81%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%B2>
5. Электронды үкімет порталының пайдаланушылары <https://egov.kz/cms/kk/information/about/stat>
6. Электрондық үкіметтің жетістіктері <https://egov.kz/cms/kk/information/about/help-elektronnoe-pravitelstvo>

ӘОЖ 338.2

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ САЯСАТЫ ЖӘНЕ ОНЫ ЖЕТІЛДІРУ МӘСЛЕЛЕРІ

Ардаққызы Әлина

alina_ardakkyzy@mail.ru

Нұр-Сұлтан, Қазақстан,

, «Мемлекеттік және жергілікті басқару» мамандығының 1 курс магистранты,

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ

Ғылыми жетекші – К. Хасенова

Қазіргі заманғы талаптарға жауап беретін инвестициялық тартымдылықты талдау қажет және белсенді ғылыми зерттеулердің объектісі болып табылады, өйткені Қазақстанда ол жеткілікті дамымаған. Бүгінгі таңда өңірдің инвестициялық саясаты, инвестициялық тартымдылығын арттыруды басқару жолдарын және оның ел экономикасының дамуына қосқан үлесін ғылыми зерттеу маңызды мәселелердің бірі болып табылады. Инвестициялық саясатты дұрыс құру, оны жетілдірі еліміздің табиғи ресурстарын тиімді игеру және маңызды инновациялық процестерді ынталандыру, реттеу мүдделеріне негізделеді, ал кейбір жағдайларда инновацияларға тікелей қатысу әлеуметтік маңызы бар тауарлар мен қызметтерді өндіру мен тұтынуды дамытуда үлкен маңызға ие. Тиімді инвестициялар тиімділігі жоғары жаңа өнімдер шығаруды көздейді және капиталды қорландыру нормасын қалыптастырады.

Қазақстан 2019 жылы Doing Business рейтингінің инвестициялық тартымдылығы бойынша 190 елдің ішінде 28-ші орынға ие болды. Белгілі мәліметтерге сәйкес, соңғы 20 жыл ішінде елге 300 миллиард доллар инвестиция тартылды. 2017 жылы инвестициялық ахуалды жақсарту мақсатында ҚР Инвестициялар және даму министрлігі Дүниежүзілік банкпен бірлесіп 2018-22 жылдарға арналған Ұлттық инвестициялық стратегияны әзірледі. Сондай-ақ, ТШИ тарту бөлігінде мемлекеттік қолдау шараларын іске асыруға бағытталған "Қазақинвест" құрылымы іске қосылды.

Инвестициялық ортаны дамытудағы ең бастысы-үкіметтің ұстанымы. Бір жағынан, егер ел олардың қаржылық мүмкіндіктерін мойындаса, әлеуетті инвесторларды құптайды, ал екінші жағынан, инвесторлардың заңды құқықтарын толық сақтамауы мүмкін. Елдің өндіріске, экономиканы әртараптандыруға бағытталған шетелдік инвестицияларға қатысты саясаты неғұрлым селективті бола бастады.

Қазақстанның 2018-2027 жылдарға арналған инвестицияларды дамыту стратегиясын іске асыру шеңберінде елге инвестицияларды тарту бойынша жұмыс жүйеленді. Компания әлеуетті инвесторларға ұсыну үшін жаңа "тауашалы" жобаларды зерттеп, іріктеп алды. Сондықтан осы жұмыстан өңірлік кәсіпорындардан 200-ге жуық инвестициялық жоба жиналды. KAZAKH INVEST Deloitte-мен ынтымақтастықта металлургиядағы, газ химиясындағы, тамақ өнеркәсібіндегі, Туризмдегі және өнеркәсіптің басқа да салаларындағы 60 "тауашалы" жобалар үшін бизнес-жоспарлар, тизерлер мен қаржылық модельдер дайындады.

Қазақстан экономикасының дамуы көбінесе елге тартылған инвестицияларға және оларды ұтымды пайдалануға байланысты. Шетелдік капитал Қазақстан экономикасына инвестициялардың аса маңызды көздерінің бірі болып табылады, өйткені ол экономиканы қайта құрылымдауға серпін бере алады, ғылыми-техникалық алшақтықты еңсере алады, Инновациялық процестерді кеңейтуге бастама жасай алады, жаңа нарықтық ұйымдық-экономикалық институттар мен нарықтық инфрақұрылым құра алады. Ұлттық экономиканың дамуына шетелдік капиталдың қатысуы елдің халықаралық еңбек бөлінісіне және әлемдік экономикалық кеңістіктегі капиталдың еркін қозғалысына қатысуының объективті заңдылықтарымен анықталады.

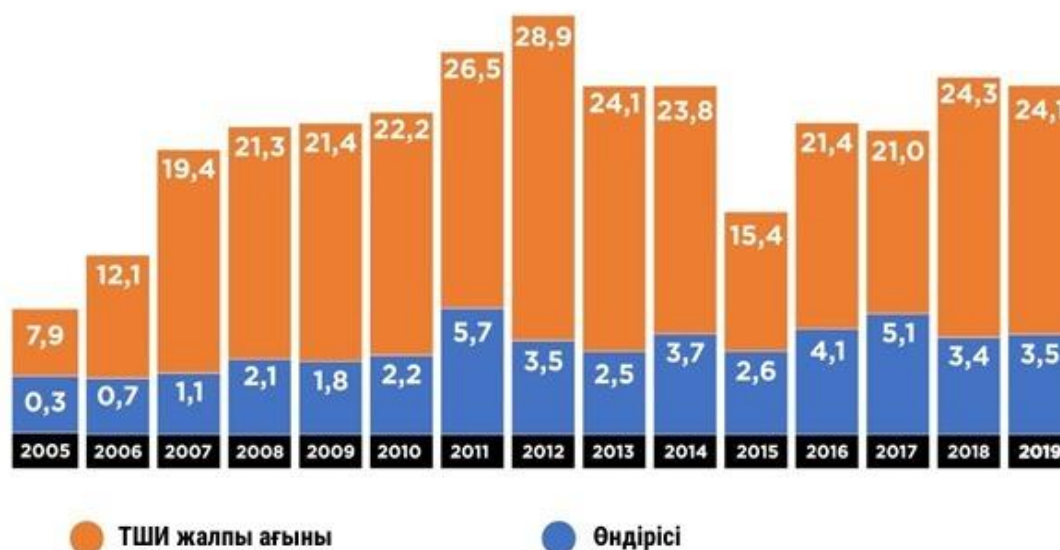
Оның тікелей қатысуымен ғана қазіргі заманғы индустрияландырудың классикалық кезеңдерін: импорт алмастырушы салаларды дамытуды, экспорттық әлеуетті құруды және ғылымды қажетсінетін өндірістерді дамытуды жеделдетуге болады. Өнімнің жекелеген түрлерін, оның ішінде жоғары технологиялық өнімдерді өндіру нәтижесінде жаңа индустриялық елдер әлемдік экономиканың алдыңғы қатарлы позицияларына шыға алады.

Қазақстанның инвестициялық тартымдылығы-инвестициялық ахуал, инвестициялық инфрақұрылымның даму деңгейі, инвестициялық ресурстарды тарту мүмкіндіктері және инвестициялық кірістілік пен инвестициялық тәуекелдерді қалыптастыруға елеулі әсер ететін басқа да факторлар тұрғысынан елдің жекелеген өңірлерінің интегралдық сипаттамасы. Жекелеген өңірлердің инвестициялық тартымдылығы компанияның инвестициялық стратегиясын әзірлеу кезінде бағаланады.

Инвесторлардың қалауына ең көп әсер ететін бірқатар факторлар бар. Осылайша, аймақтың инвестициялық әлеуетін бағалаудың маңызды факторлары мыналар болып табылады:

- ресурстық-шикізаттық (табиғи ресурстардың негізгі түрлерінің баланстық қорлармен орташа өлшемді қамтамасыз етілуі);
- өндіріс (өңір халқының шаруашылық қызметінің жиынтық нәтижесі);
- ұтынушылық (өңір халқының жалпы сатып алу қабілеті);
- инфрақұрылым (өңірдің экономикалық-географиялық жағдайы және оның инфрақұрылым-дық объектілері);
- зияткерлік (халықтың білім деңгейі);
- институционалдық (нарықтық экономиканың жетекші институттарының даму дәрежесі);
- инновациялық (өңірде ғылыми-техникалық прогресті іске асыру деңгейі).

Әрбір инвестициялық жоба белгілі бір бағытқа ие және ең жақсы жағдайлары бар аймақтарда тиімді жүзеге асырылуы мүмкін. Сондықтан аймақтардың инвестициялық тартымдылығын бағалау және болжау кәсіпорындар мен фирмалардың инвестициялық стратегиясын негіздеу процесінде маңызды рөл атқарады.

Ақпарат көзі: Қазақстан Ұлттық Банкі

1-сурет. Қазақстанға ТШИ жалпы ағынының динамикасы млрд АҚШ долл.

Қазақстанға ТШИ жалпы ағыны қалай өзгергені көрсетілген (1-сур.). Қазақстан Ұлттық Банкінің деректері бойынша Қазақстан экономикасына тікелей шетелдік инвестициялардың жалпы ағыны 2005 жылдан бастап 2019 жылға дейін шамамен 350 миллиард долларды құрады. Осы кезеңнің басында ТШИ жалпы ағыны небары 7,9 миллиард долларды құрады, ал соңында 3 есе өсті. 2019 жылы Қазақстанға ТШИ жалпы ағыны \$ 24,1 млрд құрады, бұл 2018 жылғы \$ 24,3 млрд-пен салыстырғанда аздап төмендегенін көрсетті. ТШИ жалпы ағынының ең көп көлемі 2012 жылы байқалды-28,9 млрд. Көрсеткіштер ауытқып кеткенімен, олар Қазақстанның инвесторлар үшін әрқашан тартымды алаң болғанын көрсетті.

2019 жылы инвесторлар қандай салаларды таңдағанын көрсетеді. Шетелдік инвестициялардың ең көп көлемі тау-кен өндіру өнеркәсібі мен металлургияға (56,3%) тиесілі болды, олар 13 586 миллион доллар шетелдік инвестициялар тартты. Өңдеу өнеркәсібіне 3,5 млрд доллардан астам, саудаға 3 млрд доллар салынды. Көлік, қаржы және сақтандыру салалары саудаға қарағанда инвесторлар арасында 3 есе аз танымал болды. Басқа секторлар 5,4% құрады және 1,3 миллиард долларды құрады. Инвестицияның ең аз көлемі құрылыс саласына тиесілі-0,6 миллиард доллар. Қорытындылай келе, Қазақстанның негізгі өнеркәсіп саласы бұрынғыдай пайдалы қазбаларды өндіру болып табылады (2-сур.).

Қаражат негізінен шикі мұнай мен табиғи газды өндіруге (\$ 2,1 млрд), көтерме және бөлшек саудаға (\$ 552,7 млн), құбыр көлігі (\$ 244,8 млн), металл кендерін өндіруге (\$ 213,1 млн), металлургияға (\$ 206,7 млн) және қаржылық қызметтерге (\$ 187,6 млн) бағытталады.

2-сурет. Салалар бойынша Қазақстанға тікелей шетелдік инвестициялар, 2019 жыл

Ұлттық экономиканың кейбір салаларында Қазақстан 2019 жылдың бірінші тоқсанымен салыстырғанда инвестициялық ағындарды ұлғайтты. Мысалы, азық-түлік өндірісіне Инвестициялар 64,6 миллион долларға, отынның көтерме саудасына-20,3 миллион долларға, ал сумен жабдықтау және кәріз жүйелеріне Инвестициялар 16,1 миллион долларға ұлғайды.

Алайда, негізгі бағыттар бойынша инвестициялық кірістердің төмендеуі байқалады. Мәселен, мұнай және табиғи газ өндіруге инвестициялар 1,2 миллиард долларға, металлургия өнеркәсібіне-714,9 миллион долларға, қаржы қызметтеріне — 411,7 миллион долларға қысқарды.

2020 жылдың бірінші тоқсанының қорытындысы бойынша (кесте.1) біздің еліміз 3,6 миллиард доллар шетелдік инвестиция тартты, бұл 2,8 жылмен салыстырғанда 2019 миллиард долларға аз. FinReview.info Қазақстан Ұлттық Банкінің деректері бойынша инвестициялық 19 саланың түрі қарастырылған.

Кесте 1. Қызмет түрлері бойынша инвестициялық қаражат көлемі

Инвестициялық салада	2019	2020	айырмашылық	Өсуі
ауыл шаруашылығы, орман шаруашылығы және балық аулау	5,3	4,9	-0,32	-6,1
шикі мұнай және табиғи газ өндіру	3252,9	2102,6	-1150,32	-35,40%
тамақ өнімдерін, сусындар мен темекі өндіру	-23	41,6	64,61	281,10%
тоқыма, киім , былғары және ілеспе тауарлар өндірісі	-0,5	-2,6	-2,11	-410,60%
Кокс және мұнай өнімдерін өндіру	-5,4	6,4	11,84	219,40%
резеңке және пластмасса бұйымдарын өндіру	4,7	31,5	26,86	575,50%
металлургия өнеркәсібі және дайын металл	921 6	206 7	-714,9	-77,60%

бұйымдарын өндіру				
сумен жабдықтау, кәріз	0,8	16,9	16,08	2015,90%
Құрылысы	121 2	16,5	-104,66	-86,40%
отынның көтерме саудасы	22	42,3	20,25	92,00%
құбыр арқылы тасымалдау	294 2	244 8	-49 42	16,80%
пошталық және курьерлік қызметтер	0	-1,1	-1,07	2474,30%
Байланыс	31,9	-31 5	-63 43	-198,90%
сақтандыру және зейнетақы қорларының қызметтерін қоспағанда, қаржылық қызметтер	1,1	187 1	-411,66	68,70%
құқық және бухгалтерлік есеп	1,1	8,8	7,67	681,40%
сәулет, инженерлік ізденістер	48,1	-106,4	-154,49	-321,00%
әкімшілік және қосалқы қызмет көрсету	60	26,3	-33 63	56,20%
білім беру, денсаулық сақтау және әлеуметтік қызметтер, Өнер, ойын-сауық және демалыс	-1,7	8,5	10,13	613,70%
Есептеу FinReview.info Қазақстан Ұлттық Банкінің деректері бойынша				

Табысты инвестициялық жүйені енгізу үшін министрлер, әкімдіктер және Қазақстанның ұлттық компаниялары арасында ынтымақтастыққа аса қажеттілік бар.

Қазақстандағы инвестициялардың өсуі өңір экономикасының үш маңызды құрамдас бөлігі - агроөнеркәсіптік кешенді, санаторий-курорттық кешенді және логистиканы жетілдіруге және дамытуға бағытталған сауатты мемлекеттік басқаруға тікелей байланысты.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Асилова А.С. Инвестицияны қаржыландыру және несиелеу: оқулық. - Алматы: Экономика, 2011. 19 бет.
2. НА РК. Ф.136. Оп.1. Д.7 Инвестиционная политика в Республики Казахстан.
3. People Fear a Market Crash More Than They Have in Years. By ROBERT J. SHILLER-Oct. 23, 2020 / The New York Times
4. Современность, информационный мир и молодежь. сборник тезисов докладов международной научно-практической конференции Часть-1 // Караганда: Болашақ-баспа 2012, 128 стр.
5. Jiawen Yang and Patrick McCarthy. Multi-modal Transportation Investment in Kazakhstan: Planning for Trade and Economic Development in a Post-Soviet Country // Procedia - Social and Behavioral Sciences 96. 2013. 2105 – 2114 p.
6. Manshuk Imanbekova. Some Problems Of Turkish Investments In Kazakhstan (The Example Of Turkish Firms In Almaty) // Procedia - Social and Behavioral Sciences 131. 2014. 309 – 313 p.
7. Daniel C. O'Neill. Risky business: The political economy of Chinese investment in Kazakhstan // Journal of Eurasian Studies 5. 2014. 145–156 p.
8. Business Reporting Desk. Investment attractiveness & Economic accomplishments of Kazakhstan . 2019. 2-p.
9. Ernst & Young's . 2011. Kazakhstan investment attractiveness . 17-p.
10. KAZINFORM. Инвестициялар Қазақстанның экономикалық өсуінің негізгі драйвері ретінде: жаңа кәсіпорындар, озық технологиялар және жұмыс орындарын құру. 2019. Жаңалықтар порталы.